

DESCOBRIM CASSÀ

GREC > GRUP DE RECERCA I ESTUDIS CASSANENCS

ABRIL 2015 **3** COORDINACIÓ: Arxiu Municipal de Cassà de la Selva

Vista de l'església de Cassà i la Torre Salvana, a la dècada de 1950 (AMCS, col. TAI. Fons i autor: Enric Genoyer.)

L'ESGLÉSIA

TEMPLE I SÍMBOL

L'edifici més emblemàtic de Cassà és l'església de Sant Martí. La seva imponent escalinata sorprèn, el retaule impressiona i l'altiu campanar ens fa d'ensenyà des de fa segles.

La primera església es va bastir en època preromànica i encara es conserven alguns vestigis ricament esculpits de l'església romànica posterior.

Si des del segle IX tenim coneixement de la primitiva església podem pensar: ¿quants

dels nostres avantpassats es van agenollar per pregar i deixar-se aconsellar, demanar alguna gràcia o sol·licitar el perdó de les seves culpes? No només és una edificació monumental, sinó que l'espiritualitat i devoció que ha originat al llarg del temps ha guiat la fe de molts cassanencs.

La magnificència de l'edifici més antic de Cassà segueix acompanyant-nos i ens recorda que mai més cap guerra ha de destruir la història d'un poble.

MARE DE DÉU DE LES SOGUES

La Verge de les Sogues és la patrona de Cassà per decret de Pius XII del desembre de 1945. Abans ho era la Mare de Déu de l'Esperança, advocada de les embarassades, però la llegenda diu que, a mitjan segle XVI, una gran pesta assotà el poble, i molta gent es moria. Era tal el pànic que hi havia, que es prohibí de tocar a mort. Un bon dia, davant la sorpresa de tothom, van sentir tocar l'arravatada. Els cassanencs van córrer cap a l'església i es varen trobar la verge agafada a la corda de la campana i la pesta es va haver acabat.

Afegeix la tradició que el poble i la clerecia decidiren honorar-la i portar-la a l'altar major. L'endemà la tornaren a trobar al lloc habitual, sota el campanar. Llavors decidiren dedicar-li allí un altar i canviar-li el nom pel de Mare de Déu de les Sogues (cordes). D'aquest fet, en feien memòria dos quadres a l'oli, que es trobaven a l'altar, destruïts el juliol del 1936.

La festa és el dia 18 de desembre i cada any se celebra el diumenge més proper amb un solemne ofici amb l'assistència de les autoritats del poble.

Sens dubte, l'església és l'edifici més representatiu del nostre poble, que és alhora patrimoni dels fidels i de tots els vilatans, hereus d'aquells que en el seu dia l'aixecaren.

L'actual església s'edificà sobre l'antic temple romànic. Se'n conserven fragments de la portalada, de notable factura, i, en repicar les parets l'any 1926, es trobaren restes d'un gran arc i una finestra a la paret mestra del costat dels Dolors. Al voltant seu i del petit turó hi havia la cellera (petit vilatge), que inclouria el cementiri i l'antiga doma (rectoria), que ocupava el que avui

és la plaça del Doctor Botet (o Peixateries Velles).

A mitjan s. XVI es decideix construir un nou edifici, consagrat, com l'anterior, a sant Martí, amb l'esforç material i econòmic dels cassanencs, que devien vorejar aleshores el miler. El gruix de l'obra es féu entre el 1563 i el 1702, any que es completa l'àbsida. Es començà per la capella del Roser, que és la de més rica ornamentació de creueria, i s'anà envoltant l'antiga església pel sector sud. Fins al 1621, que es derruí l'antiga, conviurien les dues construccions. A mida que es formaven els diversos altars s'ornaven amb retaules al·lusius als titulars. El retaule de l'altar major, així com el de les Sogues, eren obra de Pau Costa, un

L'edifici que presio

dels més prestigiosos escultors del barroc. No va ser fins a finals del s. XVIII que es feren els eixamples del creuer, per la banda de l'altar del Carme i el dels Dolors.

El llarg procés fa que hi puguem contemplar diferents estils arquitectònics. Així, mentre que la nau amb volta de creueria és d'estil gòtic tardà, a la façana hi trobem traces renaixentistes, les cúpules dels Dolors i del Carme són d'estil neoclàssic i presidint l'església s'hi pot veure una reproducció del magnífic retaule barroc amb alguna de les peces originals.

Les dates marcades a les arcades de les capelles ens donen una idea clara de l'evolució de la construcció, i els sants que apareixen a les claus de volta de les capelles ens indiquen la devoció original. A la nau central hi apareixen les veneracions principals, com ara sant Martí bisbe o la Santa Espina, que dóna data a la celebració de la Festa Major.

Pel que fa a l'imponent campanar de 45,5 m, cal dir que va ser inspirat en el de Sant Feliu de Girona i comptava originàriament amb set campanes, dues destinades a les hores i les altres per tocar a mort, a albat, per tritllejar, tocar a alarma... Generalment es podien vogar estirant una corda que arribava fins a darrere l'altar de les Sogues, excepte per tritllejar en senyal de festa, que calia pujar al campanar. Existeix, a més, un segon campanar d'espadaña sobre l'altar dels Dolors i un comunidor (recinte des d'on el capellà exhortava la fi de les tempestes).

També són ben característiques de l'edifici "les sis finestres" de la part superior de la façana principal, des d'on s'explica que es defensaven els vilatans de l'atac dels francesos de l'11 d'agost de 1808.

Cal dir que l'edifici ha patit dos greus conflictes bèl·lics: la Guerra del Francès, en què fou saquejada i es destruí l'òrgue de construcció recent, que es

FOTOS i IL·LUSTRACIONS

- 1.- Mare de Déu de les Sogues: (Autor: Joan Gener. Fons: Montserrat Gener)
- 2.- Capitell (AMCS. Fons i Autor: Josep Bosch)
- 3.- Portalada romànica (Extret de la reconstrucció digital realitzada per David Serra)
- 4.- Altar, anys 30 del segle XX (Autor: Libero)
- 5.- Relliu de Sant Martí a la façana principal (Autor: Xavier Albertí)
- 6.- Projecte altar postguerra (Autor: Josep Danés. Fons A.C. Garrotxa)

deix Cassà

Pedres perdudes, pedres trobades, pedres canviades >

Perdudes. A la dècada dels anys quaranta del segle passat, el rector mossèn Maragall, que després fou nomenat canonge de Girona, en un acte de puritanisme postguerra civil, va fer repicar per un picapedrer els atributs de mascle del cavall de Sant Martí del fris renaixentista que hi ha a la façana de la nostra església.

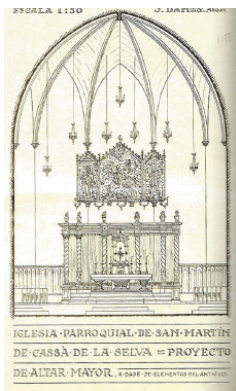
Així doncs, el cavall perdé els seus

atributs i a Cassà ja no es va poder dir mai més allò de "tens el collons més grossos que el cavall de Sant Martí".

Trobades. De la portalada romànica de la nostra primitiva església, en queden uns capitells i arquivolta guardats en el pati de la rectoria i una part del timpà a can Barril, que es trobaren en obrir-se els finestrals laterals l'any 1926 També hi ha altres restes incrustades a la paret del campanar i en algun altre lloc de l'església .

Canviades. Segons una informació oral, mossèn Enric Gábana, capellà i director del col·legi del Collell al voltant de 1920, va trobar un document que esmentava el cost del transport de pedres del casteil de Cassà a l'església en construcció, segurament en la seva ampliació de romànica a gòtica. Aquesta informació oral no s'ha pogut contrastar mai a causa de la desaparició de la documentació original durant la Guerra Civil.

De la destrucció a la rèplica > El batlle Dalmàs, conscient de la vàlua de l'altar major, obra de Pau Costa, aconseguí salvar-lo de la destrossa del comitè de Salt a l'inici de la Guerra Civil, i el féu guardar, desmuntat, en un local de la capella del Carme. Per desgràcia, uns milicians que acampaven a l'església un any després, el feren servir de foganya. Se'n salvaren les columnes salomòniques, l'expositor de la custòdia i les portes de sant Pere i sant Pau.

El 1944 l'arquitecte olotí Josep Danés dissenyà un nou presbiteri i altar major, molt auster, que donava rellevància a les peces conservades i creà un fris amb cortinatges sustentat per les columnes, que servien de fons a la nova taula. També es preveia exposar al darrere les dues portes junt amb una nova representació de sant Martí, que no s'executà.

Però el sentir popular era que calia recuperar l'exuberant retaule, de manera que, per votació es decidí tirar endavant la reproducció que avui

coneixem. És obra de Ramon Pericay i interpreta el vell retaule alhora que incorpora els fragments que se'n conservaven. Va ser acabada el 1969.

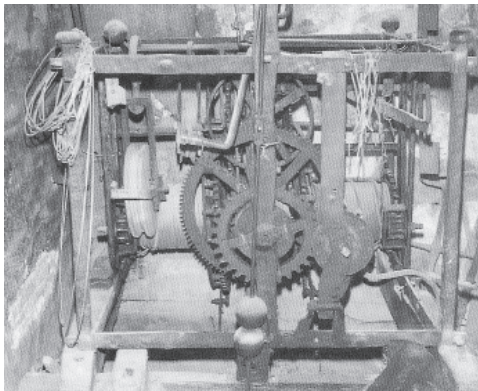
restituï posteriorment el 1898, i la Guerra Civil del 1936, en què es destrossà la pràctica totalitat del ric contingut artístic, excepte uns fragments esparcos de l'altar major, un altre de l'altar de sant Antoni i un quadre de sant Isidre, procedent de l'altar que tenia a la capella del Carme.

Convé destacar la important intervenció que hi féu els anys 20 del segle passat mossèn Joaquim Bosch, que conformà la fesomia que avui té l'edifici, que en certa manera banalitzà i confon l'estructura original. Amb la voluntat d'unificar i ennoblir el temple, obrí tres finestrals neogòtics a banda i banda, els centrals amb imatges dels patrons dissenyats per Joan Gener; encarregà a l'artista local Benet Casabó la

decoració de les cúpules del Carme i dels Dolors, i es referen els dos portals, alhora que es creà un accés directe a la sagristia. També s'aixecà l'altar de la Puríssima i es féu l'estucat imitant blocs de pedra que veiem avui, ja que abans devia ser emblanquinada i amb algunes pintures decoratives als creuers i els arcs. Després de la desfeta de la Guerra Civil, es restauraren les pintures, es restituïren els altars laterals destruïts i ja als anys 60 s'instal·là una nova versió del retaule barroc i es col·locà la imatge dels Dolors, obra de l'artista local Joaquim Almeda. Posteriorment s'avançà l'altar principal i el 2005, es duqué a terme una restauració de l'interior de l'església per sufragi popular.

> EL SENY DE LES HORES

Un element molt desconegut i singular amb què compta la nostra església és el rellotge original del campanar, anomenat antany "seny de les hores". És de planta quadrada i porta la inscripció "Fet lo any 1599. Renovella en Coiça Condom, 1753". I el que és més sorprenent encara: l'única campana antiga que encara funciona és la dels quarts, i porta la mateixa data de 1599. És la més vella i l'única que es salvà, junt amb la de les hores, de la destrossa de la Guerra Civil, possiblement perquè tenia un ús públic i no pas religiós, una campana, per tant, que fa més de quatre-cents anys que ens vetlla i que deu haver repicat prop de 15 milions de vegades!!

(Autor: Josep Bosch)

> EL RETAULE GÒTIC

Les reformes arquitectòniques d'època gòtica de l'església, iniciades a la segona meitat del segle XVI, foren precedides per la construcció d'un important element ornamental d'aquest estil artístic: el retaule de l'altar major. D'aquest retaule gòtic, no en queda cap rastre material directe conegut i avui només podem evocar-lo gràcies a la documentació que en parla. Aquest fet evidencia la importància de conservar els documents als arxius per a conèixer millor d'on venim. És mitjançant un document notarial de l'Arxiu Històric de Girona, estudiat per Pere Freixes i Camps, que sabem que el pintor d'aquest retaule dedicat a Sant Martí fou Miquel Torell, a partir de l'encàrrec efectuat l'11 de març de 1479 pels cassanencs Gaspar Paschal i Pere Sala, àlies Vilabella.

LA XIFRA

887

El document més antic del qual es té notícia, referit a un lloc del territori cassanenc, data de l'any 887 i esmenta solament dos elements: l'església de Sant Martí, com a temple de culte, i Perles, com a antic veïnat, proper a aquest temple (basilicam sancti Martini prope Perulas).

> SERPS A L'ESGLÉSIA

Durant la restauració de l'església l'any 2005, van sortir a la llum unes pintures de dracs serps a la volta de la nau central. Aquest fet va ser una sorpresa per a molta gent, ja que gairebé no es veien. No sabem amb exactitud quan van ser pintats. Tenim constància que l'any 1787 "se ha emblanquinat la Iglesia, renovant les pintures y donat color als arcs" a càrrec d'un emblanquinador i un pintor italià, cosa que hi podria tenir a veure. El seu significat també és confús. Podria tractar-se d'un símbol de dominació de les forces salvatges o ser utilitzats com a guardians dels trossos. Encara queda molt per conèixer sobre els dracs-serps de la nostra església.

(Autor: Xavier Albertí)

> TOMBES

Els notables dels pobles solien enterrar-se a l'interior dels temples. La casa Xiberta tenia tomba pròpia a l'altar de santa Anna, però curiosament no hi ha enterrat el darrer descendent de la nissaga dels notaris Xiberta, en Gaspar Xiberta i Feliu, notari i important propietari mort el 1832. El motiu va ser que feia massa poc que hi havia estat sebolida la seva esposa, M. Ignàcia de Traber i Sitjar, i el referit Gaspar va ser sepultat al cementiri parroquial.

DESCOBRIM CASSÀ
GREC > GRUP DE RECERCA I ESTUDIS CASSANENCS

NÚMERO 3

MAQUETACIÓ: Quim Massa

REDACTORS: X. Albertí, L. Àvila, D. Grau, Q.

Massa, E. Mestres, Q. Mundet, J.L. Odena i M.D. Saura.

COL·LABORACIÓ: M. Gener, Editorial Gavarres, Cassà Digital, i Llumiguia

IMPRESSIÓ: Ducform

REVISIÓ LINGÜÍSTICA: SCC del Gironès (CPNL)

Més informació i fitxes pedagògiques a: www.cassa.cat

Volem dedicar aquest número al germà Salvador Coma, que havia de participar en la seva elaboració i que malauradament ha traspasat en data recent.